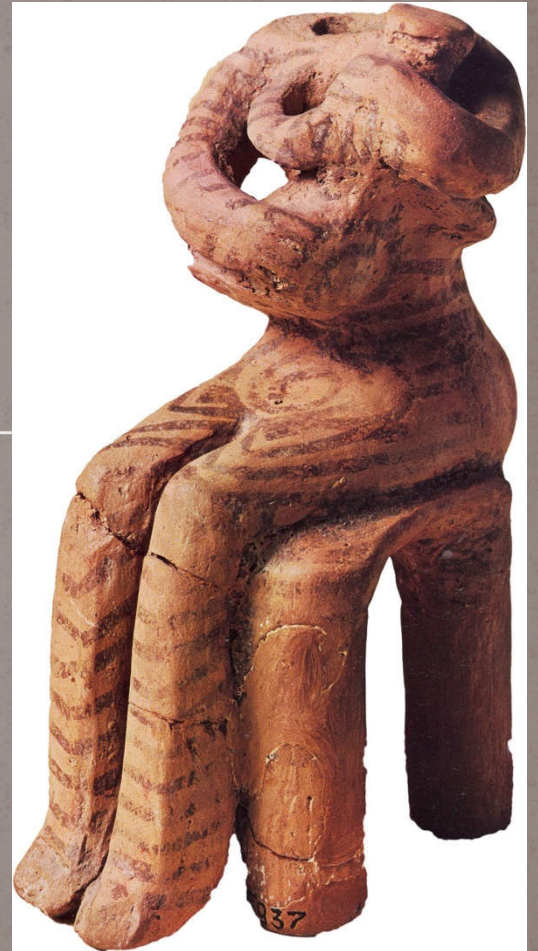

Ιστορία της Τέχνης

Κεφ. 1^ο
Νεολιθική Εποχή

Νεολιθική περίοδος 8000-3000 π.Χ.

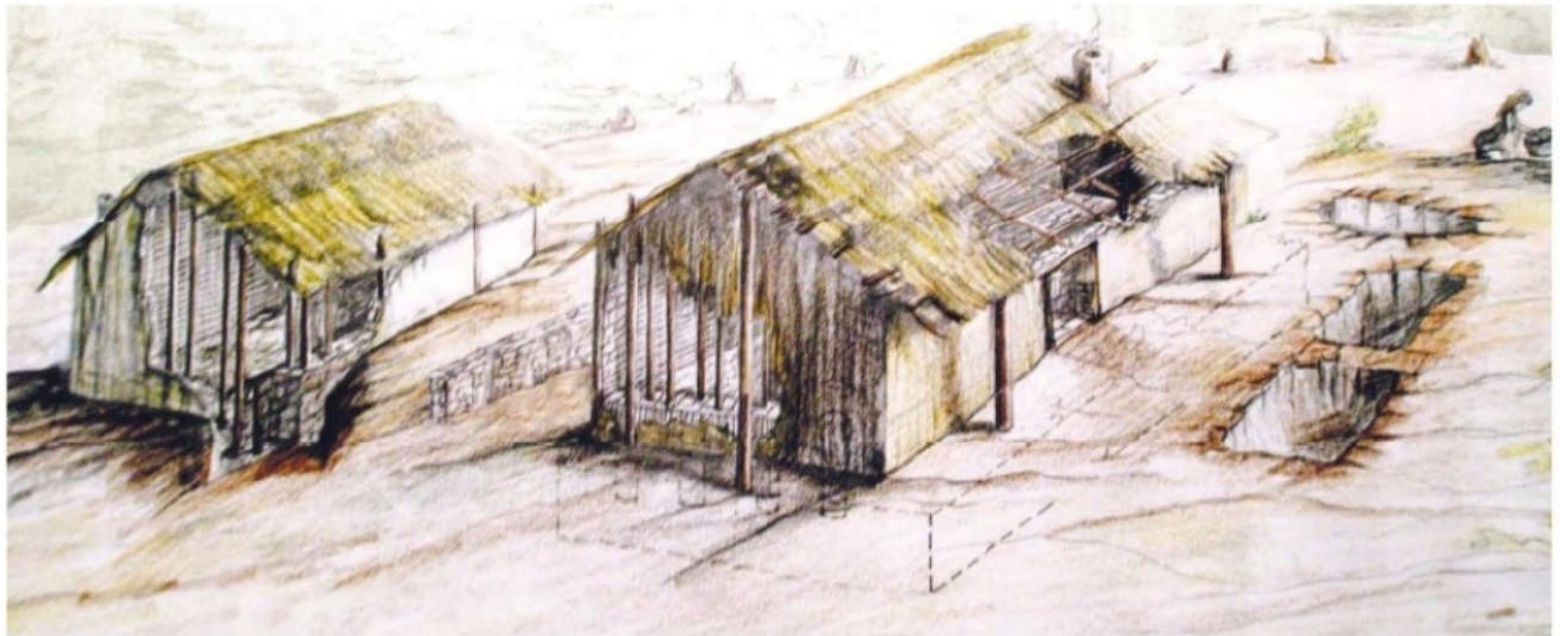
- Νεολιθική περίοδος: περίπου το 6.500 π.Χ. το κλίμα γίνεται θερμότερο, το κυνήγι σπανιότερο. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να στηρίζεται πια μόνο στο κυνήγι και την καρποσυλλογή.
- Μόνιμη κατοικία, πρώτα σπίτια και οικισμοί.
- Γεωργία, γεννιέται στην «εύφορη ημισέληνο», περιλαμβάνει τη Μεσοποταμία, Παλαιστίνη, Αίγυπτο. Αργότερα Β. Αφρική και Ευρώπη. Πρώτες καλλιέργειες: δημητριακά.
- Κτηνοτροφία, εξημέρωση ζώων, αιγοπροβάτων, χοίρων, βοοειδών.
- Εμφάνιση της κεραμικής.
- Υφαντική: ρούχα από μαλλί και λινάρι.

Η οικονομία βασίζεται στην καλλιέργεια μονόκοκκου και δίκοκκου σιταριού (φωτογραφία κάτω), κριθαριού, φακής και μπιζελιού. Η κτηνοτροφία περιλαμβάνει την εκτροφή προβάτων, αιγών, βοοειδών χοίρων και σκύλων. Τη διατροφή συμπληρώνει η συλλογή άγριων καρπών, το κυνήγι άγριων ζώων και η αλιεία. Λεπίδες και μικρολεπίδες από πυριτόλιθο και οψιανό (ηφαιστειακό γυαλί) και αιχμηρά εργαλεία από οστά ζώων συγκαταλέγονται στην εργαλειοτεχνία της περιόδου. Αξιοσημείωτα μεταξύ των οστέινων είναι τα αγκιστροειδή αντικείμενα με οπές, που εικάζεται ότι ήταν εξαρτήματα ζώνης (φωτογραφία δεξιά).

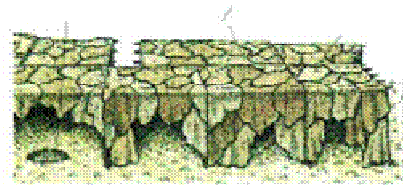
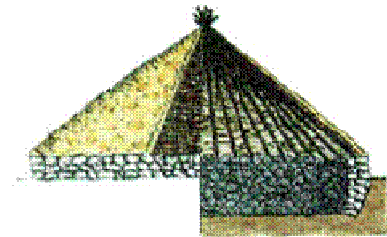

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Η οργάνωση των οικισμών και η αρχιτεκτονική μορφή των σπιτιών διαφέρει κατά περιοχές και περιόδους και αντανακλά τις περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές που σημειώνονται κατά τη μακραίωνη Νεολιθική εποχή (6800-3200 π.Χ.). Τα υλικά δόμησης είναι χοντροί ξύλινοι πάσσαλοι, καλάμια, πηλός (αχυροπηλός ή πλιθιά) και πέτρα για τα θεμέλια και την ανωδομή (τοιχοί), ενώ για τη στέγαση χρησιμοποιούνται κορμοί δένδρων, καλάμια, πηλός και άχυρο.

Νεολιθικοί οικισμοί

Πρώτα κτίσματα: από χώμα, ξύλα, πέτρες και δέρματα ζώων.
Επίσης κατασκευές με πέτρες που στηρίζονται η μία πάνω στην άλλη χωρίς συνδετικό υλικό. Για τις στέγες χρησιμοποιούσαν κλαδιά, φύκια, ότι υπήρχε στην περιοχή που ζούσαν.

Νεολιθικός οικισμός Τσατάλ Χουγιούκ (6000 π.Χ.) σημερινή Τουρκία

Πρώτος οργανωμένος οικισμός σε τόσο μεγάλη κλίμακα

Εικόνα από τις ανασκαφές

Ζωγραφική αναπαράσταση του οικισμού στο Τσατάλ Χουγιούκ. Οι κατοικίες κατασκευάζονταν από ωμές πλίνθους και ήταν κολλημένες η μία στην άλλη. Η είσοδος γινόταν από ανοίγματα στην οροφή.

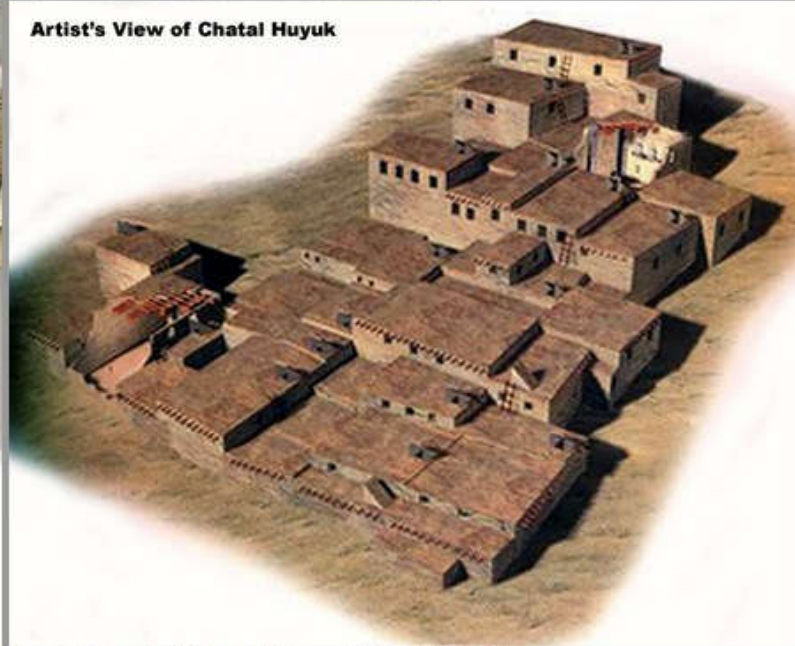
Τσατάλ Χουγιούκ: αναπαράσταση ναού (ιερού χώρου)

Τσατάλ Χουγιούκ: αναπαράσταση ναού (ιερού χώρου)

Artist's View of Chatal Huyuk

Catal Huyuk (Chatal Huyuk) 6,500-5,700

Population of 6,000 people.

Mud brick interior plaster walls

Food sources: wheat, barley, sheep and goats (clothing source too).

Material culture: jewelry made of stone, bone and shell.

wove baskets of reed baskets and potter and they used obsidian tools and weapons. Craftsmen made dishes of wood and carved wooden boxes for storage.

Νεολιθικοί οικισμοί στον ελλαδικό χώρο και την Κύπρο

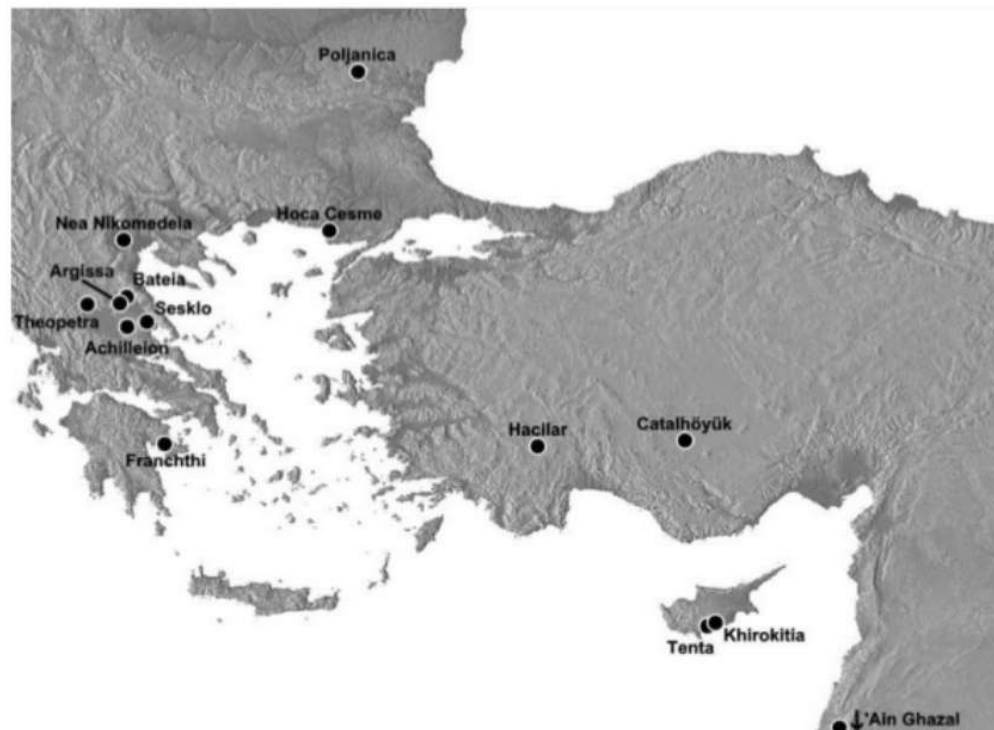
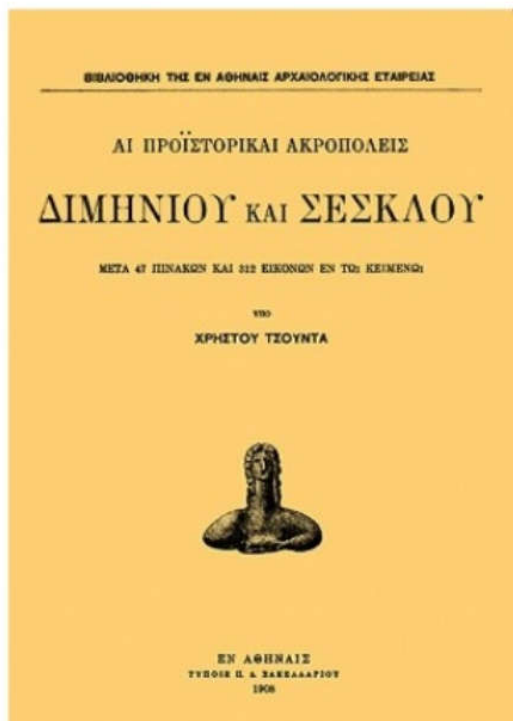
Η Νεολιθική εποχή στον ελλαδικό-αιγαιακό χώρο καλύπτει σύμφωνα με τα αρχαιολογικά δεδομένα το χρονικό διάστημα 6800-3200 π.Χ. Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται από σταθεροποίηση των κλιματολογικών συνθηκών, με συνακόλουθη οργάνωση οικισμών μόνιμου χαρακτήρα, από οικονομία βασισμένη στη συστηματική άσκηση γεωργίας, στην κτηνοτροφία, στην ανταλλαγή πρώτων υλών και προϊόντων, στην παραγωγή κεραμικής (ψημένος πηλός), και από πολυμορφία στην τέχνη. Κατά την εποχή αυτή συντελείται λοιπόν το πέρασμα από το στάδιο κυνηγιού-τροφοσυλλογής-αλιείας που χαρακτήριζε την Παλαιολιθική και Μεσολιθική, στο παραγωγικό στάδιο της Νεολιθικής.

Νεολιθική κεραμική από το Σπήλαιο Φράγχθι Ερμιονίδος, έναν χώρο εγκατάστασης που παρουσιάζει συνεχή κατοίκηση από την Ύστερη Παλαιολιθική εποχή ως τη Νεολιθική.

Η μελέτη της Νεολιθικής στην Ελλάδα εγκαινιάζεται με τις αρχαιολογικές έρευνες του Χρ.

Τσουντα (1899-1906) στη Θεσσαλία. Οι έρευνες αυτές περιλάμβαναν τον εντοπισμό 63 νεολιθικών θέσεων και την ανασκαφή μερικών οικισμών, όπως του Σέσκλου, του Διμηνίου, της Άργισσας κ.ά. Τα αποτελέσματα των πρώτων αυτών ερευνών δημοσιεύθηκαν από τον Τσουντα το 1908 στο μνημειώδη για την ελληνική Προϊστορία τόμο *Αι προϊστορικάί ακροπόλεις Διμηνίου και Σέσκλου*.

Αντίθετα με τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία, οι γνώσεις για τη Νεολιθική περίοδο στη νότια Ελλάδα, στα νησιά Ιονίου και Αιγαίου, καθώς και στην Κρήτη παρέμειναν περιορισμένες, μια και το επίκεντρο του αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στις περιοχές αυτές ήταν η διερεύνηση θέσεων της Κλασικής εποχής και των κέντρων του μινωικού και του μυκηναϊκού πολιτισμού.

Εμποριό Χίου. Οικοδομικά
λείψανα στον ανασκαφικό τομέα
Α.
Κ' ΕΠΚΑ. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Εμποριό Χίου. Φιάλη με ιδιόμορφες λαβές.
Τελική Νεολιθική (περ. 4500-3200 π.Χ.).
Μουσείο Χίου 1625. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Οι εντατικές ανασκαφικές έρευνες των Δ. Θεοχάρη και V. Milojević σε οικισμούς της Θεσσαλίας κατά τις δεκαετίες '50, '60 και '70 αποτελούν την τρίτη σημαντική ερευνητική περίοδο της Νεολιθικής. Οι ανασκαφές στις θέσεις Σέσκλο, Γεντίκι, Σουφλί Μαγούλα, Αχίλλειο, Άργισσα, Οτζάκι, Αράπη Μαγούλα, Αγία Σοφία και Πευκάκια συνέβαλαν αποφασιστικά στη μελέτη της πολιτισμικής πορείας του νεολιθικού ανθρώπου και επέτρεψαν στους δυο παραπάνω ερευνητές την υποδιαίρεση των περιόδων της Νεολιθικής σε περισσότερες φάσεις. Παράλληλα με τη Θεσσαλία ανασκαφές έγιναν και στη Μακεδονία (Νέα Νικομήδεια, Σιταγροί), τη Θράκη (Παραδημή), τις Κυκλάδες (Σάλιαγκος), την Πελοπόννησο (Φράγχθι, Διρός), την Κρήτη (Κνωσός) κ.α.

Πειραματική αναπαράσταση κτισίματος νεολιθικού σπιτιού στη Θράκη, Πρόγραμμα "Μελίνα", [ΙΘ'ΕΠΚΑ].

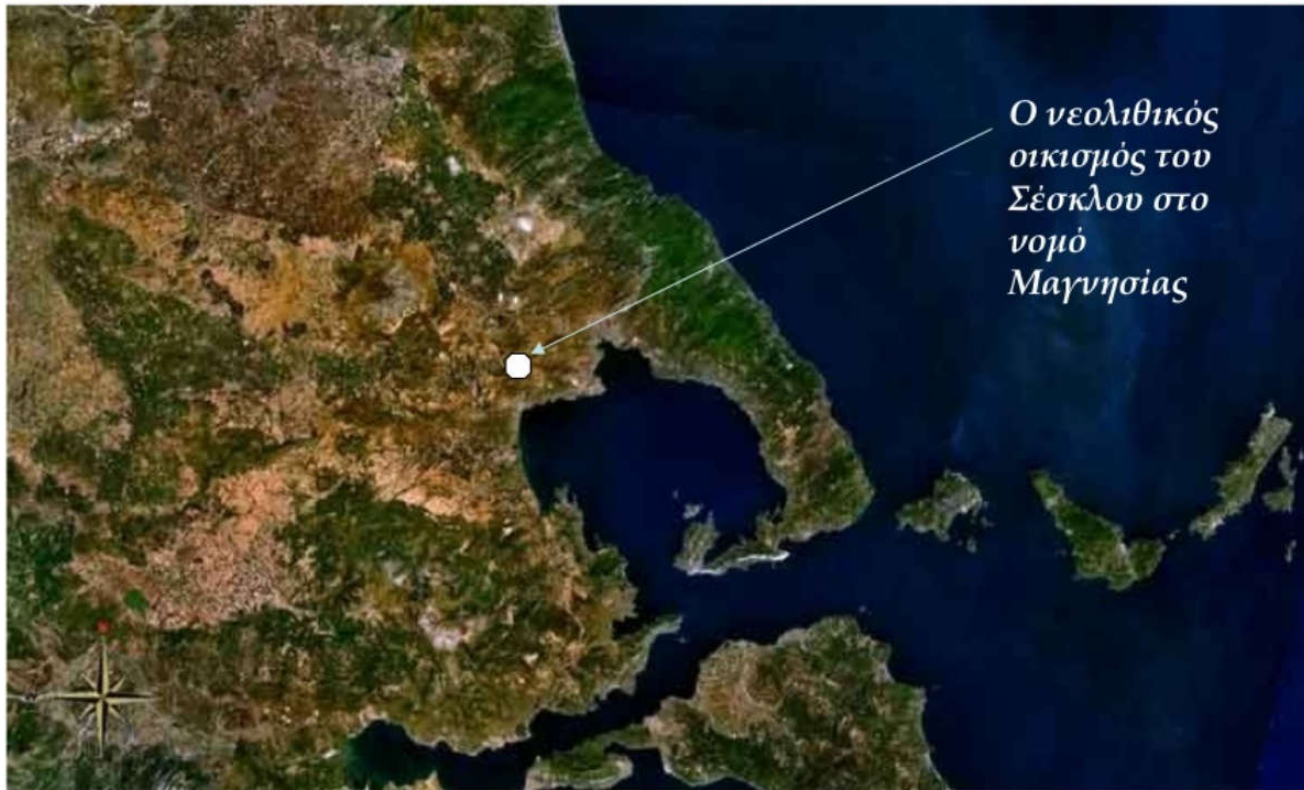
Η οργάνωση και αρχιτεκτονική μορφή των οικισμών διαφέρει κατά περιοχές και κατά περιόδους. Κατά την Αρχαιότερη Νεολιθική οι οικισμοί αποτελούνται από πασσαλόπηκτες καλύβες, ενώ από τη Μέση Νεολιθική κτίζονται σπίτια με λίθινα θεμέλια και τοίχους από ωμές πλίνθους (άψητα τούβλα από μίγμα πηλού και άχυρου). Τα σπίτια είναι μονόχωρα ή διαθέτουν και ανοιχτό ή κλειστό προθάλαμο ("τύπος μεγάρου"). Είναι κτισμένα ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, ισόγεια κατά κανόνα, ενώ υπάρχουν ενδείξεις για χρήση και διώροφων οικημάτων. Αρκετοί οικισμοί περιβάλλονται από τάφρους ή λίθινους περιβόλους (π.χ. Άργισσα, Διμήνι), η λειτουργία των οποίων παραμένει ασαφής: προστατευτική ή δήλωση ορίων του οικισμού;

Εικόνα της ανασκαφής στην Αυγή Καστοριάς (Μέση Νεολιθική). Ο οικισμός αποτελούνταν από πασσαλόπηκτες καλύβες. Βρέθηκαν, ανεξάρτητα στον χώρο, 4-5 κτίρια ορθογώνιας κάτοψης με αρκετούς υπαίθριους χώρους. Ως πρώτες ύλες για την κατασκευή των κτισμάτων χρησιμοποιούνταν ξύλο, άργιλος και υδροχαρή ή άλλα φυτά. Αραιά τοποθετημένοι πάσσαλοι από κορμούς δέντρων συνδυάζονταν με πλέγματα κλαδιών για να δημιουργήσουν τον κορίως σκελετό

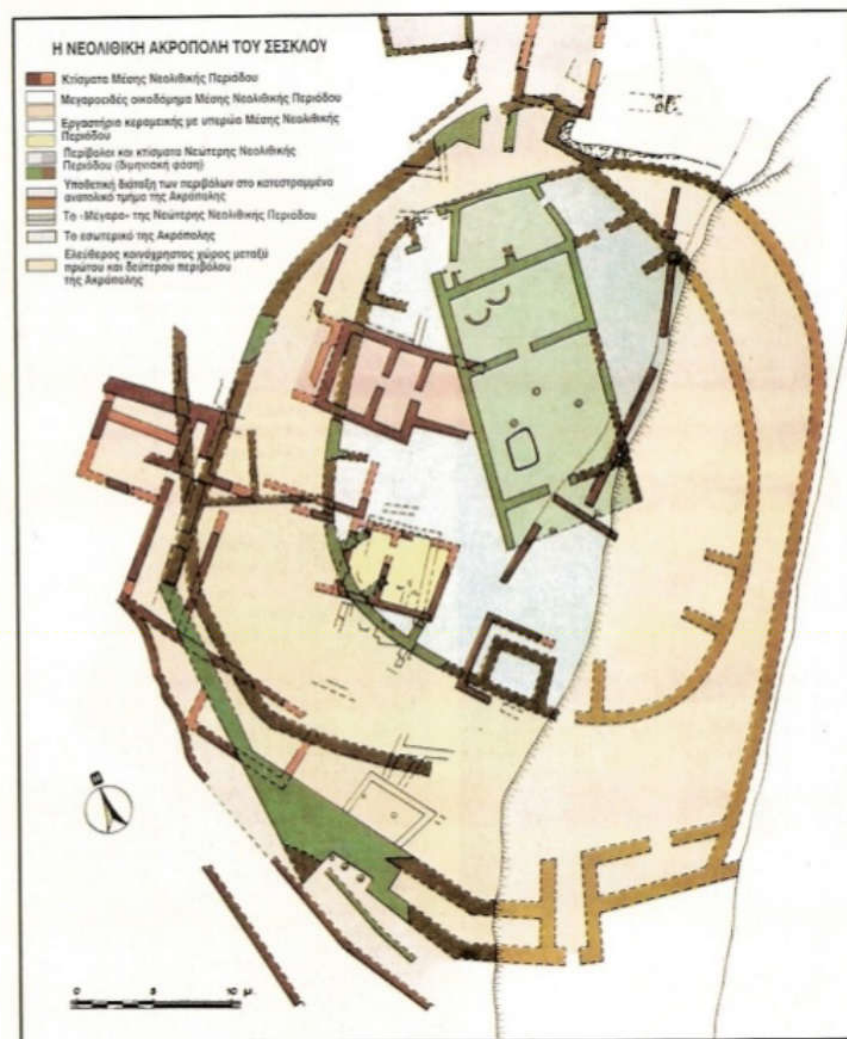
ΣΕΣΚΛΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ο προϊστορικός οικισμός του Σέσκλου βρίσκεται κοντά στο ομώνυμο χωριό, 15 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του Βόλου. Οι ανασκαφικές έρευνες του 20ού αιώνα (1901-1902, 1956-1977) στο λόφο Καστράκι και τη γύρω του περιοχή πιστοποιούν την κατοίκηση του χώρου από την Προκεραμική Νεολιθική μέχρι την Ύστερη εποχή του Χαλκού (μέσα 2ης χιλιετίας π.Χ.). Η μακράιωνη κατοίκηση της περιοχής οφείλεται στα εύφορα καλλιεργήσιμα εδάφη, την αφθονία νερού και την άμεση πρόσβαση τόσο προς τα ορεινά (Πήλιο) όσο και προς τη θάλασσα του Παγασητικού.

Οι πρώτοι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν στα μέσα της 7^{ης} χιλιετίας 6800 π.Χ.(προκεραμική νεολιθική περίοδος) μέχρι και την 4^η χιλιετία 4400 π.Χ

Κατά τη Μέση Νεολιθική ο οικισμός απλώνεται στο λόφο Καστράκι ["ακρόπολη" ή Σέσκλο Α], αλλά και τη γύρω περιοχή [Σέσκλο Β και Γ] και φιλοξενεί 200-300 κατοίκους. Η Μέση Νεολιθική ονομάζεται και πολιτισμός Σέσκλου, αφού εδώ καταγράφηκε για πρώτη φορά όλο το φάσμα των πολιτιστικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν τη Θεσσαλία κατά τη χρονική αυτή περίοδο.

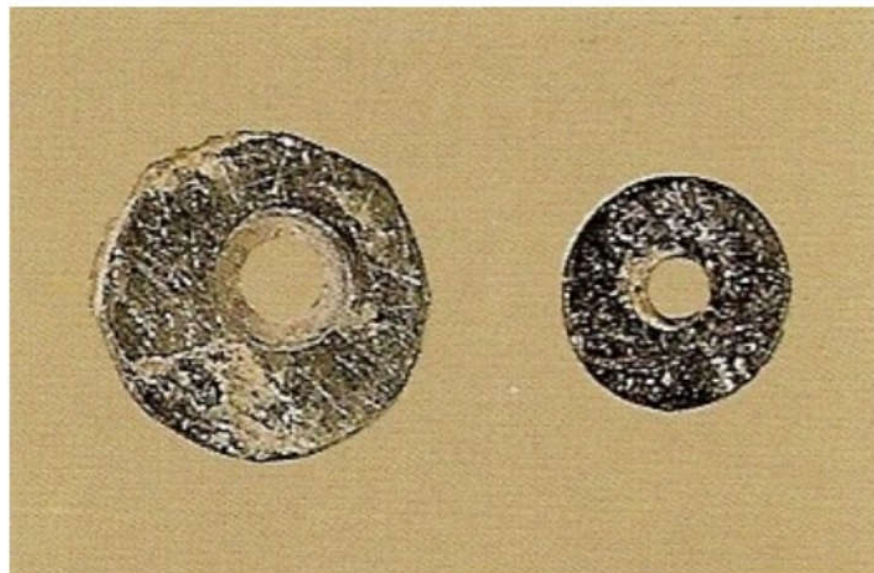
Ο οικισμός του Σέσκλου αποτελεί –μαζί με τον οικισμό του Διμήνου– σημείο αναφοράς της θεσσαλικής προϊστορίας, ενώ η αρχιτεκτονική του οργάνωσή είναι η πληρέστερα τεκμηριωμένη σε σχέση με το σύνολο των θεσσαλικών οικισμών. Αποκαλύφθηκε στις αρχές του αιώνα (1901 - 1902) από τον Χρ. Τσούντα και επανεξετάστηκε ανασκαφικά από τον Δ. Θεοχάρη κατά τα έτη 1956 - 1977. Ο οικισμός βρίσκεται στην κορυφή του χαμηλού λόφου Καστράκι (9 χιλιόμετρα δυτικά του Βόλου), σε μια περιοχή που τέμνεται από ένα δίκτυο εποχικών ρευμάτων. Τα πρώτα ίχνη κατοίκησης ανάγονται στα μέσα της 7ης π.Χ. χιλιετίας (Ακρομενική Περίοδος), ενώ η κύρια φάση ανάπτυξης εντοπίζεται στη Μέση Νεολιθική Περίοδο (5800 - 5300 π.Χ.), κατά την οποία ο οικισμός (σύμφωνα με τον Θεοχάρη) κάλυπτε μια έκταση 100 περίπου στρεμμάτων, ενώ ο πληθυσμός του ανερχόταν σε 3.000 - 4.000 κατοίκους. Η ζωή στο Σέσκλο συνεχίστηκε, με κάποιες διαλείψεις, μέχρι τη 2η π.Χ. χιλιετία, στα μέσα της οποίας φαίνεται ότι εγκαταλείφθηκε.

Ἀναπαράσταση τῆς νεολιθικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Σέσκλου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους οἰκισμοὺς τῆς Εὐρώπης, ἐπάνω στὸν λόφο Καστράκι καὶ κοντὰ στὸν δρόμο πὺν ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸν μυχὸ τοῦ Παγασητικοῦ στοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Θεσσαλίας. Ἡ ἀναπαράσταση πὺν ἐπιχειρεῖται γιὰ πρώτη φορὰ, μὲ βάση τὰ παλαιὰ καὶ τὰ πρόσφατα δεδομένα τῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν, ἀποδίδει τὴν ὄψη τοῦ συνοικισμοῦ κατὰ τὴ Μέση Νεολιθική, τὴν

περίοδο δηλαδὴ πὺν εἶναι διεθνῶς γνωστὴ ὡς «Πολιτισμὸς τοῦ Σέσκλου». Τεῖχος καὶ ἀναλήμματα ὑπῆρχαν στὴν πὺν ἀδύνατη πλευρὰ τῆς ἀκροπόλεως, ἀπὸ ὅπου γινόταν ἡ ἄνοδος. Τὰ σπῖτια ἦταν κτισμένα μὲ ὠμές πλῖνθους ἐπάνω σὲ λίθινη κρηπίδα. Καλύβες καὶ οἰκῆματα μεμονωμένα διαπιστώθηκαν στὸν περίγυρο τῆς ἀκροπόλεως. Τὸ σχέδιο ἀναπαραστάσεως ἔγινε ἀπὸ τὸν Μάρκελλο Γαλανὸ μὲ ὑποδείξεις τοῦ ἀρχαιολόγου Δ. Θεοχάρη.

Δείγματα καλλιτεχνικής δημιουργίας αποτελούν πήλινα ειδώλια από άψητο και μέτρια ψημένο πηλό καθώς και κοσμήματα από πηλό, λίθο, οστό και όστρεα.

Αριστερά: Λίθινα κουμπιά κατασκευασμένα από λίθο και όστρεο με άγνωστη σε εμάς σημασία. Αρχαιότερη Νεολιθική από τη Θεσσαλία.

Πάνω: Λίθινες δισκοειδείς χάντρες από στεατίτη, κοινές σε όλη τη διάρκεια της Νεολιθικής Εποχής. Από το Σέσκλο Μαγνησίας.

Οικισμός Σέσκλου στη Θεσσαλία

Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία της χαρακτηριστικής για τη Μέση Νεολιθική γραπτής κεραμικής (ερυθρή σε ανοιχτόχρωμη επιφάνεια του αγγείου) στην "ακρόπολη" του Σέσκλου και η απουσία της από την "πόλη" του Σέσκλου. Το στοιχείο αυτό σε συνδυασμό με τη διαφορετική οικιστική οργάνωση των δυο περιοχών εκφράζει πιθανότατα κάποια οικονομική και κοινωνική ανισότητα, που δεν είναι τυπική για την κοινωνία της Μέσης Νεολιθικής, αλλά εκδηλώνεται κατά τα τέλη της Νεολιθικής. Γύρω στο 4400 π.Χ. ο ακμαίος αυτός οικισμός καταστρέφεται, όπως και άλλοι θεσσαλικοί οικισμοί, από σεισμό που συνοδεύεται από φωτιά, αφήνοντας για 500 περίπου χρόνια εγκαταλειμμένα ερείπια, ανάμεσά τους και τα ερείπια ενός εργαστηρίου κεραμικής. Η φωτιά σφράγισε για αιώνες τα καλύτερα δείγματα κεραμικής, ειδωλοπλαστικής, λιθοτεχνίας, σφραγίδων και κοσμημάτων της εποχής.

Αριστερά: Λίθινα και οστέινα κοσμήματα της Νεολιθικής εποχής. Μουσείο Βόλου. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Πάνω: Μαρμάρινο σχηματικό ειδώλιο που διατηρεί ίχνη της κόκκινης γραπτής γεωμετρικής του διακόσμησης. Από το Σέσκλο. Νεότερη Νεολιθική Ι (5300-4800 π.Χ.) EAM 5936

ΔΙΜΗΝΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ο προϊστορικός οικισμός του Διμηνίου βρίσκεται κοντά στο ομώνυμο χωριό, στο δυτικό άκρο της πεδιάδας του Βόλου. Απλώνεται σε ένα χαμηλό λόφο (ύψος 25 μέτρα) που σήμερα απέχει περίπου 3 χιλιόμετρα από την ακτογραμμή του Παγασητικού κόλπου. Οι ανασκαφικές και γεωλογικές έρευνες (1901-1903, 1974-1977, 1989) δείχνουν ότι ο οικισμός βρισκόταν κατά τη Νεότερη Νεολιθική πολύ κοντά στη θάλασσα και εκτεινόταν σε μια επιφάνεια 8 στρεμμάτων. Η αρχαιολογική σκαπάνη αποκάλυψε έκταση 4 στρεμμάτων, καθιστώντας έτσι το Διμήνι έναν από τους καλύτερα γνωστούς νεολιθικούς οικισμούς του ελλαδικού χώρου. Στα αρχαιολογικά του κατάλοιπα (αρχιτεκτονική, κεραμική, εργαλεία, ειδώλια, κοσμήματα) καταγράφονται για πρώτη φορά όλα τα χαρακτηριστικά της Νεότερης Νεολιθικής II στη Θεσσαλία (4800-4500 π.Χ.), που χαρακτηρίστηκε από τους πρώτους ερευνητές της ελληνικής Προϊστορίας με τον όρο πολιτισμός Διμηνίου.

Λίθινα δακτυλιόσχημα περίαπτα από σχιστόλιθο (τα τρία πάνω) και πηλό (το κάτω) με οπές ανάρτησης στο στέλεχος. Η κατασκευή τους από διαφορετικά υλικά, εκτός από πολύτιμα, δείχνει την ιδιαίτερη συμβολική τους σημασία.

Από το Διμήνι.

Νεότερη Νεολιθική II (4800-4500 π.Χ.).

Ο λόφος του Διμηνίου κατοικείται από τις αρχές περίπου της 5ης χιλιετίας π.Χ. και αναπτύσσεται σταδιακά μέχρι το 4500 π.Χ. Τις φάσεις οικιστικής ανάπτυξης υποδηλώνουν οι έξι καμπυλόγραμμοι περίβολοι, που όμως δε σώζονται σε όλο τους το μήκος. Είναι κτισμένοι από σχιστόλιθο της περιοχής και έχουν πλάτος 0,6-1,40 μέτρα. Το ύψος τους είναι 1,5 μέτρο στα ελεύθερα σημεία, ενώ στα σημεία που λειτουργούν συγχρόνως και ως τοίχοι σπιτιών φτάνουν τα 1,7 μέτρα. Διατάσσονται περικεντρικά και διακόπτονται σε τέσσερα σημεία από περάσματα πλάτους 0,85-1,10 μέτρα, που οδηγούν στο εσωτερικό του οικισμού. Με τον τρόπο αυτό η οικιστική δραστηριότητα αναπτύσσεται σε πέντε περιοχές: την αυλή του κεντρικού περιβόλου και τα τέσσερα τμήματα γύρω από αυτήν. Οι δίοδοι προς την κεντρική αυλή είναι ελαφρά επικλινείς και εν μέρει πλακοστρωμένες.

Οι λίθيني περίβολοι του Διμηνίου δε φαίνεται να ακολουθούν ένα προκαθορισμένο σχέδιο, αλλά υπακούουν στις πρακτικές ανάγκες των κατοίκων του, όπως συμβαίνει κατά τη Μέση Νεολιθική στο γειτονικό οικισμό του Σέσκλου. Πιθανότατα συνδέονται με τη σταδιακή ανάπτυξη του οικισμού, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες στέγασης του πληθυσμού που αυξάνεται συνεχώς στην ευρύτερη περιοχή κατά τη διάρκεια της Νεότερης Νεολιθικής. Η λειτουργία των λίθινων περιβόλων του Διμηνίου, καθώς και των τάφρων που περιβάλλουν σύγχρονους και άλλους οικισμούς, παραμένει ασαφής: προστασία ή δήλωση ορίων;

Η θέση του νεολιθικού Διμηνίου σε σχέση με τη σημερινή ακτογραμμή του Παγασητικού κόλπου.

Ανάμεσα στους περιβόλους του Διμηνίου αφήνονται μεγαλύτεροι ή μικρότεροι κοινόχρηστοι χώροι, οι οποίοι εξυπηρετούν τις δραστηριότητες γειτονικών κτισμάτων. Ο αριθμός τους υπολογίζεται σε 30-40 και εικάζεται ότι στέγαζαν 200-300 άτομα. Κατά κανόνα εφάπτονται στους λίθινους περιβόλους και οι πλευρές τους, που δεν ταυτίζονται με εκείνους, κτίζονται με λίθινα θεμέλια και τοίχους από ωμοπλίνθους. Οι στέγες είναι επικλινείς αλλά και αμφικλινείς και στηρίζονται τόσο στους περιβόλους, όσο και σε κατακόρυφους πασσάλους. Κατασκευάζονται από ξύλινα δοκάρια και λεπτά κλαδιά, τα οποία μονώνονται με πηλό και άχυρο.

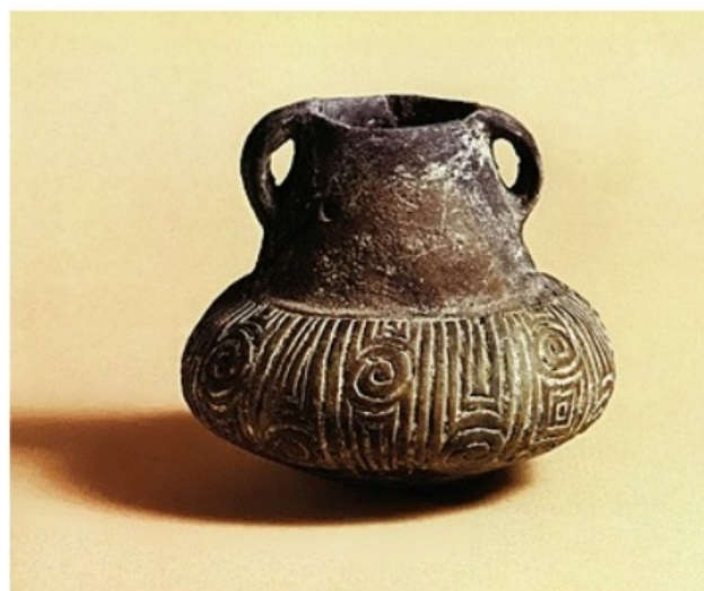

Στο νοτιοδυτικό τμήμα του Διμηνίου, ανάμεσα στο δεύτερο και τον τρίτο περίβολο, βρίσκεται κεραμικός κλίβανος που ανήκει σε εργαστήριο κεραμικής, εξειδικευμένο στην παραγωγή αγγείων με εγχάρκτη διακόσμηση, χαρακτηριστική για τη Νεότερη Νεολιθική ΙΙ. Ο κεραμικός κλίβανος αποτελείται από ένα κυκλικό, λίθινο θεμέλιο, που ορίζει το χώρο στον οποίο στοιβάζονται τα στεγνά, ήδη διακοσμημένα αγγεία. Στη συνέχεια τα αγγεία σκεπάζονται πλήρως με κλαδιά. Η επιφάνεια των κλαδιών στεγανοποιείται με μάζες νωπού πηλού, ώστε να μπορεί στη συνέχεια να ελεγχθεί η θερμοκρασία όπτησης (850 οC).

Διμήνι. Σφαιρικό αγγείο με γραπτή πολύχρωμη διακόσμηση.

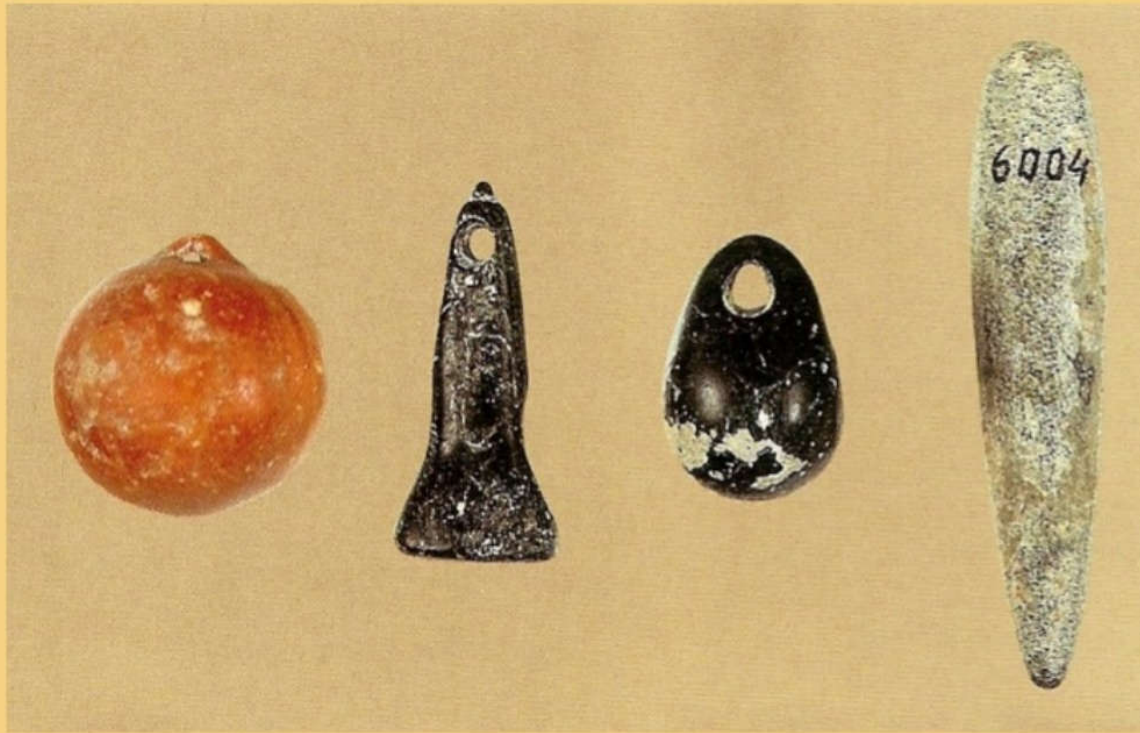
Νεότερη Νεολιθική Ι (περ. 5300-4800 π.Χ.).
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο 5922. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Διμήνι. Κλειστό αγγείο με εγχάρκτη διακόσμηση.

Νεότερη Νεολιθική ΙΙ (περ. 4800-4500 π.Χ.)
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο 5929.
ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Αξιοσημείωτη είναι στο Διμήνι και η εξειδίκευση στην παραγωγή κοσμημάτων (βραχιόλια, περίαπτα, χάντρες) από όστρεο σπονδύλου (οικία Ν), τα οποία προωθούνται, όπως και η κεραμική, μέσω δικτύων ανταλλαγών πέρα από τα όρια του οικισμού. Τα αντικείμενα αυτά αποτελούν, μαζί με τα δακτυλιόσχημα περίαπτα, τις αιχμές βελών από οψιανό της Μήλου και τα μέταλλα, αντικείμενα κοινωνικού γοήτρου μιας γεωργοκτηνοτροφικής κοινότητας που μεταλλάσσεται.

Διμήνι. και Σέσκλο. Λίθινα περίαπτα (σφαιρικό, σε σχήμα πεσσού, ωοειδές και ραβδοειδές). Τα υλικά κατασκευής τους ποικίλουν (τα δυο μεσαία από μαύρο γάββρο, το αριστερό από ίασπι και το δεξι από σχιστόλιθο). Νεότερη Νεολιθική (περ. 5300-4500 π.Χ.).

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο 6004. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που σημειώνονται στα τέλη της Νεότερης Νεολιθικής αντανακλώνται στη χρήση του λόφου του Διμηνίου κατά την Τελική Νεολιθική και την Πρώιμη εποχή του Χαλκού. Η οικία 13 του κεντρικού περιβόλου επεκτείνεται, οι δίοδοι προς την κεντρική αυλή φράζονται, και ο λόφος χρησιμοποιείται αποκλειστικά από μια οικογένεια.

Μαρμάρινο σχηματικό ειδώλιο, ένα από τα μεγαλύτερα του είδους, ιδιαίτερα τονίζονται ο λαιμός και το κεφάλι. Με τον τύπο αυτό εισάγεται μια νέα σχηματική και αφαιρετική απόδοση της ανθρώπινης μορφής στη Νεότερη Νεολιθική, με πολλές αναλογίες προς τα μαρμάρινα πρωτοκυκλαδικά ειδώλια. Εγείρονται έτσι πολλά ερωτηματικά ως προς τη σχέση των δύο πολιτισμών. Νεότερη Νεολιθική ΙΙ (4800-4500 π.Χ.). EAM 5994.

Οικισμός Χοιροκοιτίας της Κύπρου

Λιμναίος οικισμός στο Δισπηλιό, Καστοριά

ΔΙΣΠΗΛΙΟ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ο προϊστορικός οικισμός του Δισπηλιού βρίσκεται στη θέση Νησί, στη νότια όχθη της λίμνης της Καστοριάς. Εντοπίστηκε το 1932, όταν η στάθμη της λίμνης κατέβηκε, και στο σημείο που χώριζε το Νησί από την όχθη της λίμνης φάνηκαν υπολείμματα ξύλινων πασσάλων. Οι συστηματικές ανασκαφές (1992 και εξής) αποκαλύπτουν τα λείψανα ενός εκτεταμένου λιμναίου οικισμού της Νεότερης Νεολιθικής, από τους σημαντικότερους και παλαιότερους του είδους στην Ευρώπη. Η ανασκαφική έρευνα λιμναίων οικισμών άρχισε το 1854 στη Bodensee της νότιας Γερμανίας, συνεχίζεται στην κεντρική και δυτική Ευρώπη και έχει αναπτύξει ιδιαίτερες μεθόδους ανασκαφής και τεχνικές συντήρησης. Οι έρευνες στο Δισπηλιό αποτελούν σταθμό για την αρχαιολογική έρευνα στην Ελλάδα, τόσο λόγω της ιδιαιτερότητας της ανασκαφής, όσο και για τη μελέτη των μορφών κατοίκησης κατά τη Νεολιθική εποχή.

Δισπηλιό. Άποψη από την αναπαράσταση πασσαλόπηκτου λιμναίου οικισμού της Νεολιθικής στις όχθες της λίμνης της Καστοριάς και του εσωτερικού ενός σπιτιού. ΙΖ' ΕΠΚΑ. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Τα σπίτια του οικισμού, κυκλικά και ορθογώνια, κτίζονται από ξύλο, καλάμια και πηλό πάνω σε ξύλινες πασσαλόπηκτες πλατφόρμες. Μια θαυμάσια εικόνα παρέχει η σύγχρονη αναπαράσταση του λιμναίου οικισμού, που έχει ήδη δρομολογηθεί και προβλέπεται να επεκταθεί σε επιφάνεια περίπου 150 στρεμμάτων.

Δεξιά: Διοπηλιό. Ίχνη πασσαλόπηκτου σπιτιού.
Νεότερη Νεολιθική (5300-4500 π.Χ.). ΙΖ' ΕΠΚΑ. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Αριστερά: Ο λιμναίος οικισμός όπως έχει αποκατασταθεί στην αρχική του μορφή .

Στα ζωικά και φυτικά κατάλοιπα καθώς και στα άλλα κινητά ευρήματα της ανασκαφής (κεραμική, εργαλεία, κ.λπ.) καταγράφεται όλο το φάσμα των οικονομικών δραστηριοτήτων των προϊστορικών κατοίκων του Δισπηλιού: γεωργία, κτηνοτροφία, κυνήγι και αλιεία. Η αλιεία τεκμηριώνεται μεταξύ των άλλων από πολυάριθμα οστέινα αγκίστρια και από τα ίχνη μιας βάρκας, πανομοιότυπης με αυτές που χρησιμοποιούν και σήμερα οι ψαράδες της Καστοριάς. Ευρήματα όπως φυλλόσχημες και τριγωνικές αιχμές βελών από οψιανό της Μήλου, κεραμική όμοια με των γειτονικών βαλκανικών περιοχών και ένα λίθινο δακτυλιόσχημο περίαπτο εντάσσουν τον οικισμό του Δισπηλιού στα δίκτυα ανταλλαγών που αναπτύσσονται στον ελλαδικό χώρο ιδιαίτερα κατά τη Νεότερη Νεολιθική.

*Δισπηλιό. Λεπτομέρεια από πασσαλότρυπες του
παραλίμνιου οικισμού και φωτογραφίες
αποκατεστημένων αγγείων.
Νεότερη Νεολιθική (5300-4500 π.Χ.). ΙΖ' ΕΠΚΑ.
ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.*

Ειδώλια της Αρχαιότερης και Μέσης Νεολιθικής

- Είναι φυσιοκρατικά, με τονισμένα τα διακριτικά του φύλου. Τα γυναικεία ειδώλια εικάζεται ότι συμβολίζουν τη θεά της γονιμότητας (μητέρα-θεά). Εικονίζονται όρθια, καθιστά, οκλαδόν, πλαγιασμένα, σε φάσεις εγκυμοσύνης, τοκετού ή μητρικής στοργής.
- Σε ορισμένα αποδίδονται πλαστικά, με χαράξεις ή χρώμα ατομικά χαρακτηριστικά (γηραιές γυναίκες ή με καμπούρα).
- Τα νεολιθικά ειδώλια με τις πλούσιες καμπύλες διασώζουν την εικόνα της μητέρας θεάς, που συμπύκνωνε σε ένα σύμβολο την ευκαρπία της φύσης και τη γονιμότητα, που εξασφάλιζε την επιβίωση του ανθρώπινου γένους. Τα κυκλαδικά ειδώλια, με τα τονισμένα γενετήσια μέλη και με τα σταυρωμένα χέρια πάνω στην καμπύλη της κοιλιάς, φαίνεται να συνδέονται με την ίδια λατρεία.
- Το μοτίβο της μητέρας βρεφοκρατούσας έχει ξεχωρίσει ως το πιο ανθεκτικό στον χρόνο και το πιο φορτισμένο συναισθηματικά. Η προσωνυμία Κουροτρόφος δινόταν κατά την ελληνική αρχαιότητα σε θεούς ή θεές για τους οποίους υπήρχε η πεποίθηση πως προστάτευαν τα νεογέννητα βρέφη καθώς και τα νεαρά άτομα. Μεταξύ των θεοτήτων που καλούνταν με αυτό το προσωνύμιο συμπεριλαμβάνονταν η Εκάτη, η Ήρα, η Αθηνά, ο Απόλλων, ο Ερμής, η Αφροδίτη, η Αρτεμις (στην οποία οι μέλλουσες μητέρες αφιέρωναν τα ενδύματά τους αν ο τοκετός ήταν επιτυχημένος) και συνήθως αναπαριστάνονταν μαζί με ένα βρέφος στην αγκαλιά τους. Η μορφή της μητέρας κατέχει κεντρική θέση, αφού συνοψίζει τις ιδέες της συνέχειας, της ασφάλειας, της θυσίας, της προσφοράς, της άνευ όρων αγάπης

Έγκυος γυναίκα
από πηλό

11,5 εκ. ύψος,
3,5 εκ. βάθος

7.000-3.500 π.Χ.

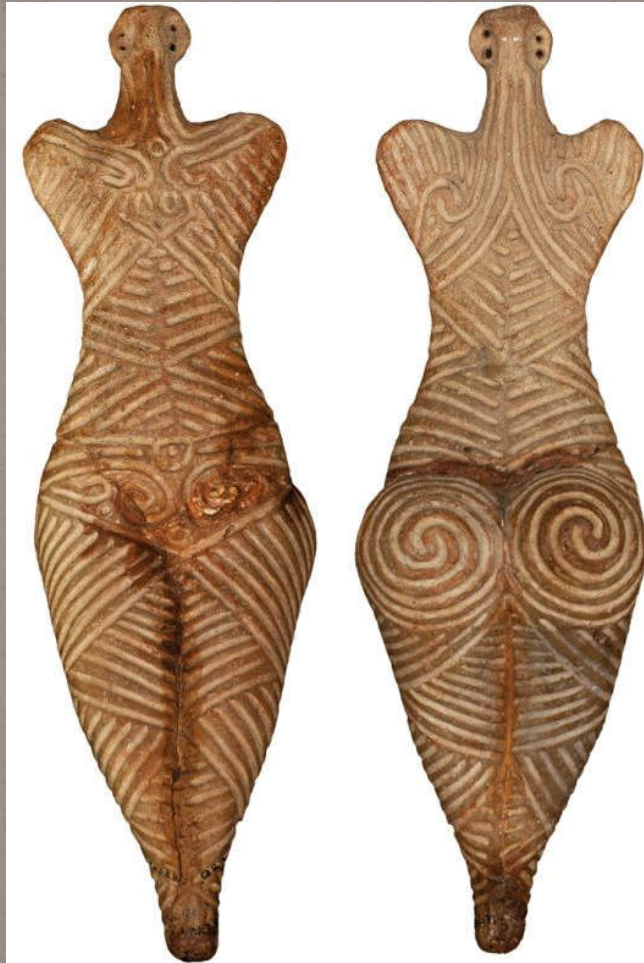
Γυναικείο ειδώλιο, Τσατάλ Χουγιούκ (σημερινή Τουρκία)
6000 π.Χ.

Νεολιθική περίοδος

Γυναικείο ειδώλιο από τη
Σαμάρρα

6.000 π.Χ.

Cucuteni culture, Romania (7000 - 3500 BC)

Ειδώλιο ξαπλωμένης γυναικείας μορφής, 4500 π.Χ. Μάλτα

Νεολιθική περίοδος

Στεατοπυγικό

Γυναικείο ειδώλιο
πέτρινο

Μάλτα

3.000-2.000 π.Χ.

Νεολιθική περίοδος

Βιολόσχημο

Πέτρινο γυναικείο ειδώλιο
από την περιοχή της
Ανατολίας

3.500 π.Χ

Νεολιθική περίοδος

Στεατοπυγικό

Γυναικείο ειδώλιο
από τις Κυκλάδες

μάρμαρο

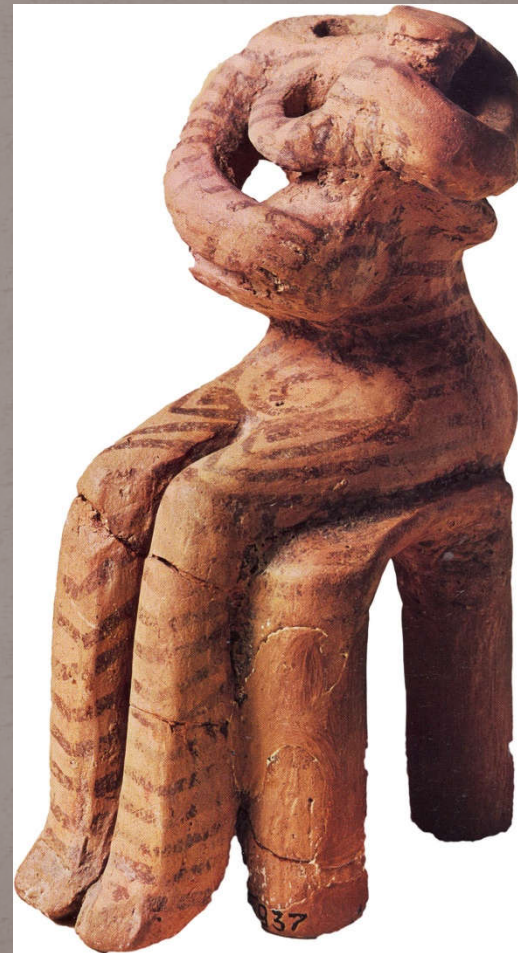
21,4 εκ. ύψος

4.500-4.000 π.Χ.

Νεολιθικά γυναικεία ειδώλια από τη Θεσσαλία,
5400-4300 π.Χ.

Πήλινο ειδώλιο Κουροτρόφου από το Σέσκλο.
Η γυναίκα κάθεται σε σκαμνί
και κρατάει στην αγκαλιά της βρέφος. Όλη η μορφή
είναι διακοσμημένη με απλές γραμμές και σπείρες.
(Μουσείο Βόλου) 4800-4500 π.Χ.

Μεγαλιθική αρχιτεκτονική Στόουνχεντζ (2000 π.Χ.) Αγγλία

Το όνομα Στόουνχεντζ (Stonehenge) προέρχεται από τις αρχαίες αγγλικές λέξεις *Stanhen gist*, που σημαίνουν 'κρεμαστοί λίθοι'.

Σύμφωνα με πετρογραφική ανάλυση των ογκόλιθων, οι επιστήμονες διαπίστωσαν ότι αυτοί οι μονόλιθοι λαξεύτηκαν και μεταφέρθηκαν από λατομεία της Ουαλίας και της νοτιοδυτικής Αγγλίας.

Σύμφωνα με τη χρήση αστρονομικών διαγραμμάτων, οι αρχαιολόγοι υπολόγισαν ότι το μνημείο παρέμεινε σε χρήση για 1.500 χρόνια περίπου ως λατρευτικός χώρος και ως αστρονομικό παρατηρητήριο.

- Οι μεγαλύτεροι ογκόλιθοι του Στόουνχεντζ είναι οι λεγόμενοι «Σαρσενικοί λίθοι». Αποτελούνται από ένα είδος πετρώματος το οποίο είναι σκληρότερο και από γρανίτη. Έχουν ύψος περίπου 9 μέτρων και βάρος 50 τόνων ο καθένας. Η μεταφορά τους έγινε από μια περιοχή που ονομάζεται Μάρλμπορο Ντάουνς, περίπου 30 χλμ. βόρεια του Στόουνχεντζ. Χρειάστηκαν τουλάχιστον 700 άνδρες για να μεταφέρουν καθέναν από τους ογκόλιθους αυτούς, κυλώντας τους πάνω σε κορμούς δέντρων και καλύπτοντας περίπου ένα χιλιόμετρο κάθε ημέρα. Πρέπει να χρειάστηκαν πάνω από 7 χρόνια για να μεταφερθούν όλοι οι Σαρσενικοί λίθοι στο Στόουνχεντζ. Για το τμήμα αυτό της όλης εργασίας χρειάστηκαν να εργαστούν πάνω από 1.000 άνδρες.
- Υπήρχαν επίσης και 80 μικρότεροι λίθοι τουλάχιστον που αποκαλούνται «Γαλαζόλιθοι», και οι οποίοι έχουν βάρος 4 τόνων ο καθένας. Οι Γαλαζόλιθοι προέρχονται από πολύ πιο μακριά. Μια μόνο περιοχή υπάρχει σε ολόκληρο τον κόσμο απ' όπου θα μπορούσαν να προέλθουν, και αυτή βρίσκεται σε μια τοποθεσία τη Ουαλίας που απέχει περίπου 380 χλμ. από το Στόουνχεντζ.

Ο τρόπος που είναι τοποθετημένοι οι ογκόλιθοι ώστε ο προσανατολισμός τους να σχετίζεται με την ανατολή του ήλιου στο καλοκαιρινό ηλιοστάσιο και τη δύση του ήλιου στο χειμερινό, ενισχύει την πεποίθηση ότι ήταν ένας ναός του ήλιου και συνδεόταν με ανάλογες τελετουργίες.